

## **ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ**

### **ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ**

#### **«ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ»**

1. Κάθε σύγχρονη δημοκρατία πρέπει είναι αντιπροσωπευτική, άμεση και συμμετοχική. Πρόκειται για τα τρία βάρη πάνω στα οποία εδράζεται και λειτουργεί. Το πρώτο από αυτά κατοχυρώνεται, κατά τρόπο ικανοποιητικό και μάλλον επαρκή, στο ισχύον Σύνταγμα, αφού οι διατάξεις του επιφυλάσσουν ιδιαίτερη, θα λέγαμε προνομιακή, μεταχείριση στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς.

Ειδικότερα, μέσω των γενικών βουλευτικών εκλογών, ο λαός, υπό τη στενή έννοια του όρου, ως εκλογικό σώμα, αναδεικνύει περιοδικά τους εκπροσώπους του στη Βουλή και έμμεσα τα δύο άλλα βασικά όργανα του κράτους, τη Βουλή και την Κυβέρνηση. Η λαϊκή ετυμηγορία καταγράφεται, βέβαια, την ημέρα των εκλογών αλλά το αποτέλεσμα της παρέχει την πολιτική νομιμοποίηση στις επιλογές της Κυβέρνησης.

Αν και η λαϊκή κυριαρχία εκφράζεται στιγμιαία, οι επενέργειές της είναι ευρύτερες και καλύπτουν, κατά κανόνα, το σύνολο της περιόδου διακυβέρνησης. Στη διάρκειά της δεν αποκλείεται πάντως να απαιτηθεί νωπή νομιμοποίηση πολιτικών αποφάσεων. Τούτο επιτυγχάνεται με την προσφυγή σε θεσμούς άμεσης και, εν πολλοίς, συμμετοχικής δημοκρατίας, όπως είναι το δημοψήφισμα.

2. Με το δημοψήφισμα το εκλογικό σώμα καλείται να διατυπώσει την προτίμησή του σε συγκεκριμένο ζήτημα που απασχολεί την κοινωνία, διαμορφώντας δεσμευτικά ή επηρεάζοντας τις επιλογές της Κυβέρνησης. Πρόκειται για θεσμό η ενεργοποίησή του οποίου ενισχύει την πολιτική συμμετοχή, τονώνει την

αντιπροσώπευση και διευρύνει τη δημοκρατία. Με δύο λόγια, εμβαθύνει τη λαϊκή κυριαρχία, προσδίδοντάς της ουσιαστικότερο περιεχόμενο.

Στην εποχή μας η αντιπροσωπευτική δημοκρατία βρίσκεται σε κρίση και διαρκή αμφισβήτηση. Η ενεργοποίηση θεσμών άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας, οι οποίοι λειτουργούν συμπληρωματικά και παράλληλα προς αυτούς της αντιπροσώπευσης, θα μπορούσαν πράγματι να εγγυηθούν την υπέρβαση της κρίσης και να αποτελέσουν πειστική απάντηση στην αμφισβήτηση του πολιτικού συστήματος. Κρίσιμη προς αυτήν την κατεύθυνση, δηλαδή την προσφυγή σε δημοψήφισμα, θα μπορούσε να αποδειχθεί η ανάθεση της σχετικής πρωτοβουλίας όχι μόνο σε όργανα του κράτους, την Κυβέρνηση ή τη Βουλή, αλλά και σε αριθμό πολιτών.

Το δημοψήφισμα αποτελεί δυνατότητα του εκλογικού σώματος να εκφράζει, συμβουλευτικά ή αποφασιστικά, τη βούλησή του, καθορίζοντας έτσι με νωπή εντολή τις επιλογές της Κυβέρνησης. Προκειμένου όμως η ετυμηγορία του να έχει δεσμευτικό περιεχόμενο, επιβάλλεται η διατύπωσή της να είναι καρπός συμμετοχής ενός ελάχιστου αριθμού ψηφοφόρων, σε ποσοστό που δεν επιτρέπεται να υπολείπεται τουλάχιστον του μισού όσων δικαιούνται να ψηφίσουν. Διαφορετικά, το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας δεν μπορεί να έχει στην πράξη «έννομες συνέπειες».

3. Στη χώρα μας η διενέργεια δημοψηφίσματος έχει συνδεθεί ιστορικά με αποφάσεις για τη μορφή του πολιτεύματος και, γενικότερα, την τύχη της βασιλείας. Πρόκειται για τύπο (δημοψηφίσματος) με έντονο το «προσωπικό» στοιχείο. Στοιχείο που του στερεί το διακριτό θεματικό χαρακτήρα, ο οποίος παραδοσιακά έχει καθορίσει το θεσμό. Για τελευταία φορά «προσωπικό» δημοψήφισμα διεξήχθη στη χώρα μας τον Δεκέμβριο του 1974, οπότε το εκλογικό σώμα αποφάνθηκε με μεγάλη πλειοψηφία υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας.

Στο Σύνταγμά μας, όπως διαμορφώθηκε μετά την αναθεώρηση του 1985/1986, προβλέπονται δύο τύποι δημοψηφίσματος. Το πρώτο αφορά κρίσιμο εθνικό θέμα, προεχόντως σχετικό με τις διεθνείς μας σχέσεις. Για τη διεξαγωγή του απαιτείται πρόταση της κυβέρνησης και απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας των βουλευτών. Ο τύπος του ήταν γνωστός ήδη από το 1975, οπότε ο θεσμός κατοχυρώθηκε στον Καταστατικό μας Χάρτη, με μοναδική διαφοροποίηση ότι την προκήρυξή του αποφάσιζε, ελεύθερα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, συγκεκριμενοποιώντας έτσι μία από τις λεγόμενες αντικοινοβουλευτικές υπερεξουσίες του.

Ο άλλος τύπος δημοψηφίσματος κατοχυρώθηκε στη δεύτερη αναθεώρηση του Συντάγματος της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας το 1985/1986. Αφορά ψηφισμένο νομοσχέδιο που ρυθμίζει σοβαρό κοινωνικό ζήτημα. Για την προκήρυξή του απαιτείται πρόταση των 2/5 και αποδοχή της από τα 3/5 του συνόλου του βουλευτών. Δηλαδή, στην προκήρυξή του πρέπει να συμφωνήσει και μερίδα της αντιπολίτευσης. Από την προσφυγή σε δημοψήφισμα αυτού του τύπου εξαιρούνται τα νομοσχέδια που ρυθμίζουν δημοσιονομικά ζητήματα.

Αν και ο συντακτικός δεν παρέχει ρητά εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη να οργανώσει τη σχετική διαδικασία, η ψήφιση εκτελεστικού νόμου, ο οποίος να εξειδικεύει τους σχετικούς συνταγματικούς ορισμούς, είναι απαραίτητη για την εφαρμογή τους στην πράξη. Γι' αυτό ακριβώς, το 1976, δηλαδή σε χρονικό σημείο κατά το οποίο προβλέπονται δημοψήφισμα μόνο για κρίσιμα εθνικά θέματα, θεσπίστηκε ο ν. 350. Έκτοτε και παρά τη συμπλήρωση της παρ. 2 του άρθρου 44 Συντ., με έναν ακόμη τύπου του, δεν προωθήθηκε η αναγκαία νομοθετική ρύθμιση. Συνέπεια αυτού, η προσφυγή στη σχετική διαδικασία να συναντά σοβαρά και μάλλον ανυπέρβλητα εμπόδια, καθιστώντας στην πράξη ιδιαίτερα δυσχερή την έκφραση της λαϊκής θέλησης.

4. Με το παρόν σχέδιο νόμου θεσπίζονται οι βασικές ρυθμίσεις για τη διενέργεια δημοψηφίσματος στο πλαίσιο του ισχύοντος Συντάγματος. Για προφανείς λόγους, σε αυτές δεν περιλαμβάνονται όσες προβλέπονται στον Κανονισμό της Βουλής και εξειδικεύουν του σχετικούς συνταγματικούς ορισμούς. Έτσι, με μεγάλη χρονική καθυστέρηση είκοσι πέντε χρόνια μετά τη δεύτερη αναθεώρηση του Καταστατικού Χάρτη της χώρας το νομοθετικό μας οπλοστάσιο εκσυγχρονίζεται και οργανώνεται το πλαίσιο για την προσφυγή στον πιο σημαντικό από τους θεσμούς της άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας.

Οι επιμέρους διατάξεις του νομοσχεδίου καταστρώνονται σε οκτώ κεφάλαια. Στο πρώτο καθορίζεται το αντικείμενο του (άρθρο 1) και οροθετούνται οι κρίσιμες έννοιες, το δημοψήφισμα, το κρίσιμο εθνικό θέμα, το ψηφισμένο νομοσχέδιο, το σοβαρό κοινωνικό και το δημοσιονομικό ζήτημα (άρθρο 2).

Στο δεύτερο κεφάλαιο θεσπίζονται οι βασικές επιλογές της προσφυγής σε δημοψήφισμα. Αρμόδιος για την προκήρυξή του είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, εκτελώντας τη σχετική απόφαση της Βουλής, με διάταγμα το οποίο προσυπογράφει, ανάλογα με το τύπο του δημοψηφίσματος, το Υπουργικό Συμβούλιο και, αντίστοιχα, ο Πρόεδρος της Βουλής (άρθρο 3). Το εκλογικό σώμα εκφράζει την προτίμησή του,

απαντώντας σε ένα ή περισσότερα ερωτήματα, όπως καθορίζονται από τη λαϊκή αντιπροσωπεία (άρθρο 4). Ψηφίζουν όλοι όσοι διαθέτουν το δικαίωμα του εκλέγειν, δηλαδή οι έλληνες πολίτες, και βρίσκονται την ημέρα της ψηφοφορίας εντός των ορίων της επικράτειας, προσερχόμενοι αυτοπροσώπως στο εκλογικό τους τμήμα (άρθρο 5).

Στο τρίτο κεφάλαιο ρυθμίζονται τα ζητήματα οικονομικής διαχείρισης και δημόσιας προβολής κατά τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Τα οικονομικά του αποτυπώνεται σε ειδική έκθεση, ενώ για τα πολιτικά κόμματα που λαμβάνουν κρατική, τακτική ή εκλογική χρηματοδότηση, αποτελούν διακριτή εγγραφή στον ετήσιο ισολογισμό τους (άρθρο 6). Εξάλλου, οι διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας, ως προς τη προβολή των θέσεων και των απαγορεύσεων κατά την περίοδο που προηγείται της διενέργειας της ψηφοφορίας εφαρμόζονται και στην περίπτωση του δημοψηφίσματος (άρθρο 7).

Στο πέμπτο κεφάλαιο οργανώνεται η ψηφοφορία. Διεξάγεται εντός τριάντα ημερών από την προκήρυξη του δημοψηφίσματος, πάντοτε Κυριακή, όπως προβλέπεται στο σχετικό προεδρικό διάταγμα (άρθρο 8). Ο ψηφοφόρος εκφράζει την προτίμησή του, απαντώντας με τον τρόπο που καθορίζεται στην απόφαση της Βουλής (άρθρο 9), σε έντυπο ή λευκό ψηφοδέλτιο, το οποίο τοποθετεί σε φάκελο (άρθρο 10). Στο ψηφοδέλτιο αναγράφονται το ερώτημα, όπως έγινε δεκτό από τη λαϊκή αντιπροσωπεία, στην περίπτωση δε που δεν εκφράζεται προτίμηση, το έντυπο ψηφοδέλτιο λογίζεται ως λευκό (άρθρο 11). Σε κάθε ερώτημα επικρατεί η άποψη που συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία των εγκύρων ψηφοδελτίων, στα οποία δεν προσμετρώνται τα λευκά, ενώ για να αποκτήσει δεσμευτικό περιεχόμενο στην περίπτωση δημοψηφίσματος για ψηφισμένο νομοσχέδιο, πρέπει να έχουν πάρει μέρος στην ψηφοφορία τουλάχιστον το πενήντα τοις εκατόν (50%) όσων είναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους (άρθρο 12).

Στο έκτο κεφάλαιο ρυθμίζεται η διαλογή των ψηφοδελτίων (άρθρα 13-14), στο έβδομο η εξαγωγή του αποτελέσματος (άρθρο 15) και στο έβδομο ο έλεγχός του, καθώς επίσης του κύρους της διαδικασίας από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (άρθρο 16). Τέλος, στο όγδοο κεφάλαιο περιλαμβάνονται οι τελικές (άρθρα 16-19) και οι καταργούμενες διατάξεις (άρθρο 20).